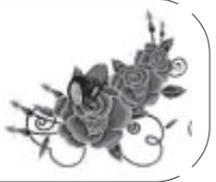

манан
санан
пирён

С Э М Ь Э

ёнер
паян
ыран

Юбилей

Пирён хаклә аннемёр

Хутшанусем

Хакләран та хаклә сыннамар, пирён аннемёр Евдокия Ивановна Купцова 1930-меш сұлта мартан 14-мешенче хресчен семийнче сурална. Семьере 9 ача пулна: 3 хёрле 6 ывәл. Пирён анне Евдокия Ивановна семьере чи кёсёни пулна. Ашшэ те, 6 ывәлэ те, аннен пиччешёсем те вәрса тухса кайна. Пёр

лашасем те пәхнә. Каннә вәхәтра вёсене шаварма сүренә.

Атте аннерен вәхәтсәрах уйрәлса кайрә пулин те, вәл сұхалса каймарә. Ун чухне анне 48 сұлта кәна пулна. Пире, 3 ачине, тёрес-төкел вёрентсе кәларса сёршыва кирлэ сынсем туса үстөрчә. Тав сәмахә калатпәр аннене уншан. Халә

пиччешё кәна вәрсаран таврәннә хысқан сёре кенә.

Пирён анне, чи кёсёни пулсан та, вәрса вәхәтәнче ала усса ларман. 7 класс пётресе асларах юлтәшесемпе йывәс касма, аңа лашасемпе турттарма сүренә. Йывәр пулна, агла пулин те чәтнә. Колхозра ёслесе тёрлөрөн парнесемпе наградаһене те тивёснә. Фермаһра нумай сұл ёсленә. Сав хушарах

анне вәталәх хёрөн мәнукёсемпе тата прамәнукёсемпе саванса пурәнәтә.

Юратнә, хаклә та сөпәс чунлә аннене, ыра кәмәллә кукамая, ялан тарават таванәмәра **Евдокия Ивановна КУПЦОВА** 80 сұлхи юбилей ячәпә ашшан саламлатпәр, сиреп сывләх, телей сунатпәр.

Салампа: ачисем, мәнукёсем, кёсёни мәнукёсем, таванёсем, пускилсем.

Сәпайлә сөмье

Килешүллә мәшәр

Февраль уйәхәнче Торинкассинчи Скворцовсем – Гурий Гурьевича Нина Филипповна – сөмье савәрни сур ёмёр пулчә. Ёмёр тәршшәпә килештерсе, пёр-пёрне хисеплесе пурәнәсчә Скворцовсем, ялта сөс мар, таврара та ятләсумлә, сәпайлә сөмье шутлана сәсә.

Гурий Гурьевичән ёс биографияй пуян. Ветеринар ёсчәнчен пулса малалла унан тәршшәпәх суйлавлә ёс вярәнәсәнче тимлемә тивнә. Хай вәхәтәнче колхоз председателәнче те, ревкомисси председателәнче те, бригадирта та тәрәшнә. Пур сёрте те ыра ёнәсемпе паләрнә. Партин асла шулне пётрөнәскер, ёмёрлөх общество ёсчәнче вай хунә. Тивёслә канәва тухсан та ёсәсәр ларман, колхозри ветерансен канашне ертсе пынә. Вярәнәта иртекен пур мероприятие те хастар хутшәннә. Унан мәшәрә Нина Филипповна аңа яланах аңланса пулшаса пынә. Колхоз ёсчәнче те, кил таврашәнче те ләш курмасәр ёсленә вәл.

Скворцовсем хайсен икә ывәлне – Юрипе Юлие – сәпайлә та типтерлә пулма вёрентнә. Халә ёнтә вёсем те хайсен сөмьисемпе килештерсе пурәнәсчә.

Гурий Гурьевич ял старостин ёсчәнче те пурнәсәтә, шул ачисене сур санталәка упрма, ял урамёсене тирпейлемә явәстәрәтә, каласусем ирттерме ялти шула та, библиотекәна та час-часох сурет. Темән те пёләт, сынсене кирлэ сөнүсемпе пама пултарат. «Вярәнә таврапелүсчә», – те сәсә ун пирки.

Нина Филипповна Гурий Гурьевич 50 сұл пөлле утса ылтән туйне паллә турёс ёнтә. Вёсене ачисем, кинёсемпе мәнукёсем, таванёсемпе ял-йыш чун-чёререн саламларёс. Эпир те вёсен саламёсем сөмьне хутшәнса хисеплэ сынсене ырләх-сывләх сунатпәр.

Римма ИЛЛАРИОНОВА, Очәкассинчи библиотека ертүси.

Психолог кетесә

Ашшён витёмә пысак

Ача хайён пурнәсә амәшённен пулсат. Анчах та сөмьере ашшә пулмалли те сиреп факт. Аңа хирёс каяймән. Ачәсен воспитанийәнче та ашшә пысак вярән йышәнәтә, уйрәмах «ашшә-ывәлэ» сыхәнүра. Шел те, нумай чухне ашшәсем воспитани парассине херарәмән ёсә тесе паләртасчә.

Акә психологсем ирттернә тепчевсем те сакнах сиреплетсәсә. Амәшөн е асламәшөн ёсчәсем сичнен ачәсем сәмәлләнах каласа пама пултарасчә. Ашшән тивёсчәсем пирки вара ачәсем пурте пат татса калама иккеленсәсә иккен. «Манән атте укса ёслесе илет», «Манән атте телевизор пәхәтә», «Атте ёсрән ывәнса таврәнәтә» тенисёр пусне ытлах нимән те калаймәсчә-мән ачисем хайсен ашшәсем сичнен.

Хирёслеместпёр те, ашшәсем халыхи вәхәтра сөмьне тәрәнтарас тесе нумай ёслесчә. Юрат-ха, вёсем ывәлэ-херёсемпе қаспа қашт курса қаласқаласчә темелле. Чылай чухне вара телевизор

па интереслө кино кәтартасчә пулсан ашшәсем қаллөх «ёслә» пулса ачисене тимлөх уйәрма тәрәшсах қаймасчә. Сәпла вёсем ёс хысқан қанасчә.

Анчах та ашшә сөмьере авторитет пулнине манмалла мар. Ывәләсем ашшәчән тёрслөх илнине те. Ашшәсем вара, ачисем пөчөк чухне: «Акә ывәл ситенет, унпа вара футболла ывәлпәр, йелтөрпе ярәнәпәр... Халә вара амәшә апапантәр-ха», – тесе қаланине эсир те илтмен мар пулэ. Ачана пөчөкренөх воспитани парассине ашшән те активлә хутшәнмалла. Шул воспитани парат тесе ала сулмалла мар. Вара тин ашшән пөлтөрешә ачәсен куёсчән сүллөрөх шая хәпәрә. Халыхи вәхәтра шул та арсын учительсем пөрре-иккә кәна. Ача үснә вәхәтра вара унан умәнче тёрслөх илмелли пёр тивёслә арсын та пулин пулмалла.

Пөчөк арсын ачәсем ывялнә чухне те ашшә рольне ывялма тәхтаса тәрәсчә. Хер ачәсем вара амәш е асламәш ро-

лөсене килештерсөх, хәйләләнәх йышәнәсчә. Тен арсын ача ашшә роләнче хайне мөнле тытмаллине пөлмөнниле сыхәннә сәкә? Апла пулсан ашшәсен шутласа пәхмалли сүк мар-ха.

Херәрәмсен вара қашт асла-рах пулса ача ашшәсәр тун-сәхланине упәшки патне тёрс ситерсе памалла: хушса мар, сөпәсрөх қаласа сұл кәтартмалла кәна. Қанмалли күнсөнче ашшә ачапа уса сәсә сүренине те йәлана кертме пулат. Қаләпәр, йелтөрпе ярәнәсиппе те ашшә маттур-тарых пулнине систермелле. Сәпла вара ашшәпә ывәлэ е ашшәпә хөрә хушшинче те аңланманләх пулмә. Ашшәне қаласусене те хутшәнтармалла. Қосмос, машинәсем сичнен, е несёлсем пирки ашшәсем ытларәх «пөлнине» систерсе ачана хайән «йывәр» ытәвёсемпе ашшә патне тёллеттерсе ямагла. Сәпла-рах асла пурәнсан сөмьере те килешү хушаланма тытәнә.

Г. ВАСИЛЬЕВА, Чуманкассинчи вәтам шулти психолог.

Хуняма тата кинә

Хунямапа кинә хушшинчи хутшәнусем яланах халәх хушшинче аңлә сарәллә қаласу темисенчен пөри пулна. Сәк ыйту сине чиркү еплерөх пәхнинне пөлес тесе, паян сире, хаклә вулакансем, Мән Сентерти чиркү настоятелән Игнатий (Суранов) Аттен хуравёне паллаштаратпәр:

– Кинёсемпе хунямәшөсем хушшинче мөнлөрөх килешү пулмалли сичнен Турә Сыврәвәнче акә мән қаланә:

Израиль сөрә сичне ывәсләх пулна. Савән чухне Вифлеем хулинчи пёр сын хайән арәмәпә икә ывәлне ертсе Моавит сөрне пурәнма кайнә. Сав сын Елимелөх ятлә пулна, арәмә – Ноёминь. Сөнә вярәна қуссан вёсен ачисем авланнә, мәшәрөсене Моавит сөрөнчән илнә. Анчах ыра курса нумаях пурәнәйман – Елимелөх хай те, унән икә ывәлэ те вилнә. Ноёминь вара кинёсемпе кәна тәрса юлнә. Пурәна киле Турә Хайән халәхә енне кәмәллне савәрса тырә-пулә панә тенине илтнә те вәл, икә кинне ертсе Таван сөршывнне қайма тухнә. Сұл сичне кинёсене сәпла қаланә:

– Кайарах ёнтә, иксәр те хәвәр асәрсен килне таврәнәр. Эсир ывәләмсемпе те, хампа та килештерсе, ыра пурәнтар. Савна қура Турә сире те ырләх күтәр. Турә сире харләр хай упәшки кил-сүртөнче чипер ывәрәсә ёмёр ирттерме патәр.

Унтан вәл иккешне те ыталаса чуп тунә. Кинёсем вара: «Эпир те санпа пөрлөх пыратпәр», – тесе хытах макәрма пусланә. Ноёминь татах қаланә:

– Манпа пырса мән тәвәр эсир? Упәшкәрсем пулма ман ашра урәх ывәлсем пулсә-и-мән? Эпә қача қайма ватә ёнтә. Қапла мар халә, эпә сире «ёмөтөм пур» тесен те, кёсөх упәшкапа ывртса ывәл суратса парас пулсан та, сирән вәл ситениччән кетме сук. Эсир тепре қачча қаймасәр пурәнәймәр... Сүк, херөмсөм, қаялла таврәнәрах. Темән пек хуйхәратәп пулин те, уйрәлмалла пирөн.

Сәк сәмахсене илтсен пёр кинә (вәл Орфа ятлә пулна, тепри – Руфь) хунямәшне ыталаса чуп тунә та, макәрса, қаялла кайнә. Ноёминь тепәр кинне қаланә:

– Санән инкү хәвәр халәх хушшине, хәвәр Турәсем патне кайрә ёнтә. Эсә те ун хысқан қай, – тенә. Анчах Руфь шухәшә сиреп пулна:

– Хавәнтан уйрәлса қайма ан үкәтлө-ха мана. Эсә аста қайән, эпә те савәнтах пырәп; эсә аста пурәнән, эпә те савәнтах пурәнәп. Санән халәху ман халәх пулэ, санән Турру ман Турә пулэ. Санән чуну аста тухә, манән та савәнтах сөрә керөсчә. Турә мана темисә тёрлө хән кәтартсан та, пире иксәмөре виләмсәр пусне урәх нимән те уйәрәймә...

Қуратәр-и, тавансем, мән тери юратнә сәк тәләх арәм хунямәшне? Пирөн вара упәшкин амәшне мар, таван амәшне сәпла хисеплекен, ыра сәмахсем қалакан та сахал. «Асу-аннүне хисеплө, хәвнәх ыра пулэ, ёмөрү вәрәм килә», – тенә тата Турә Сыврәвәнче. Хунямәшне хисепленешән Турә Руфә хайне те қайран нумай ырләх тунә; ватә сын ыра сунни те ун сине ситнә.

Сәпла Ноёминьпә унән Руфь ятлә кинә Вифлееме урпа ыврәма пусланә вәхәтра ситнә. Вёсем унта

пырса кёрсен, пөтөм хула хусқалнә, пурте вёсем сичнен қаласнә – «Ноёминь мар-и вара ку?..» Хайсем сине тёләнсе пәхәкансене Ноёминь чун күтнине сәпла қаланә: «Малашне эсир мана Ноёминь тесе мар («Ноёминь» тени «кәмәллә» тени пулат), Мара тесе чөнөр («мара» – «хурләх» тени пулат), мөншөн тесен Турә ман сине пысак хурләх ячә – кунтан қайнә чухне эпә тулли пурнәсәпа тухса қайрәм, қаялла нимәнсөрөх қилсе кетәм...». Анчах унән халә ытарайми кинә пулна.

Пөрре Руфь сын ани сине юлакан пучасене пус-тарма тухатә – мөнле те пулин тәрәнса пурәнмалла-сөкә. Аңа хуши шәлах Ноёминь енчән тивекән таванә пулна. Вооз ятлә пулна сав сын. Вооз чурисем мөнле ёсленине тёрөслеме тухсан, хай ани сичне сүрөкөн сәмрәк арәма қурат. Руфь қамне ыйтса пөлсен вәл аңа пучах пустарма чармашә. Чарма мар, чурисене те сәпла қалатә:

– Эсир аңа ан тивөр, пустарса сүретөрөх. Хәвәр та пустарса парәр. Унтан тата кёлтөсөм сичнен те юриөх тәққаласа хәварәр ун валли. Эсир сәмах ан тәвәр.

Ку сәмахсене илтсен Руфь Вооза сөрә үксә пус-сәпнә:

– Мән тёлөшпә сан кәмәлна сав териөх тупрәмши ёнтә? Эпә ют халәх сични пулсан та хәпәл турән мана.

Вооз аңа хирёс:

– Упәшку вилсен эсә хунямәшән мән тунине эпә илтсеттәм, – тенә. – Эсә асу-аннүне, Таван сөршывна хәварса, хунямәпа пөрлө ют халәх хушшине қилсе кенә. Сав ёсә қура Турә сана мән тивёслине туллипе патәр.

Унтан вәл пёр пысак чөлә сәкәр қасса Руфә панә. Руфь қәнтәрләхи апат тёләнче сәкәрне сиеп те юлашкине хөвне қисе хурат. Унтан қасчөнех сүрет вәл пучах пустарса. Қаспа қилне таврәнсан хөвөнчән сәкәр татәкне қаларса хунямәшне ситерет, хай мән қурни-илтни сичнен қаласа паратә... Сәпла вара Руфь урпапа тулңа ыврса пөтериччөнех Вооз хирёнче хайсене валли пучах пустарнә. Қайран Вооз Ноёминьн юратнә кинне қачча илсе арәм тунә. Паллах, ёс сәпла саврәнса тухтәр тесе Ноёминь хай тәрәшнә. Қун сичнен Авалхи Халалри Руфь кенекинче ывласа пөлме пулат.

Қуратәр-и тата, тавансем, хунямәшне хисепленешән халәхра та ырапа сөс қаласнә Руфь сичнен. Вәл йывәр сын пулса ывәл суратсан вара пурте савәнса: «Ноёминьн ывәл ача суралчә», – тенә. Суратақанин кинә пулна-ха (ситменнине Ноёминьн таван ывәләнчән те мар), анчах ачине пурпөрөх хунямәшән тесе шутланә, мөншөн тесен вәл та кинне юратнә, унпа вәрсәнса мар, килештерсе пурәннә. Қуршә арәмөсем вара Ноёмине сәпла қаланә: «Сәк ача ёнтә сана ватәлмәләх қунунта савәнтарса тәрә, пәкса тәрәнтарса усрә. Сана юратқан қинүнтән суралнә вәл. Кинү санән сичә ывәлтан та паха».

Ноёминьпә Руфь пек пёр сәвартан, килештерсе пурәнмалла ёнтә Чиркү вёрентнә тәрәх киньсемпе хунямәсен.

Сұл ситменнисен ыйтәвёсемпе

Йөрке пулмаллах

Сәк эрнере район административлә сүмөнчи административлә комиссичне пёр тесетке ытла административлә ёс пәхса тухрөс. Вёсичнен чылайашә вара сұл ситмен сәмрәксем тата «сөрлөхи вәхәт» темипе сыхәннә.

Пөлтөр сұлла, июлән 24 мешөнче, Чаваш Республикин Патшаләх Қанашә сұл ситменнисене пырса тивекән сәккун йышәнни пирки асәнса хәварни ытлашши пулмә. Сәккунпа килешүллөн сұл ситменнисен сұлла – июлән 1-мешөнчән августән 31-мешөнчән – сөрлөхи вәхәтра обществәлла ыврәнсөнче 23 сөхетран пулса ирхи 6 сөхетчән пулма юрамасә. Сұлталәкән ытти вәхәчөсөнче – 22 сөхетрән пулса ирхи 6 сөхетчән. Сәкә ашшә-амәшөсөнөх хайсен сұл ситмен ачисене йөркенә пәсасран асәр-хаттармаллине қалат.

Иртнә сұлхи октябрь уйәхәнче Чаваш Республикин Патшаләх Қанашә «Чаваш Республикинче административлә йөркенә пәсни сичнен» сәккунән 24.1 тата 33 статийсене ул-

шәнусем кертме йышәннәччә. Унта административлә йөркенә пәсәншән ашшә-амәшөсөне тата должносри сынсене административлә штраф мөншөн тата мөнле қаләпәшпа пама пултарнине пите аңланмалла сырса панә. 18 сұла ситмен сәмрәксем предпринимательство енөпә ёслөкөн юридици сыннисен е граждәнсен эрөх-сәра сутакан барөсөнчә, ресторәнсөнчә, сексуаллә харәктерлә таварсем сутакан объекчөсөнчә пулнәшән должносри сынна 1000-3000 тенкә, юридици сыннине 3000-5000 тенкә штраф пама ирөк пур. Сөрлөхи вәхәтра сұл ситменнисем обществәлла ыврәнта пулни те должносри сынсене 1000-3000 тенкәне, юридици сыннине 3000-5000 тенкәне қайса ларма пултарат. Сәккунра обществәлла ыврән тесе урамсене, стадионсемпе парксене, скверсене, обществәлла транспорта, Интернетпа усә қурма май паракан центрсене, сүту-илү, апатлану ыврәнсөне, алқо-голь продукцияне сутма ирөк панә пушә вәхәта ирттермел-

ли тёрлө ыврәнсөне паләртнә. Ашшә-амәшө хайсен ачисемшөн, паллах, яваплә. Савәнпа та вёсене тата сөрлөхи вәхәтра иртекен мероприятие ачәсене хутшәнтаракансене те асәрхатару е 100-500 тенкә штраф кетет.

Сұлталәк пусланнәранпа комиссичне сүлөрөх асәннә евөр 15 ёс пәхса тухса 9 тёлөхөнчә ответлә сынсене административлә штраф пама сирөплетнә. Сәмахран, Қәпасри сұл ситмен сәмрәксем сөрлөхи вәхәтра сөс клубран таврәннәшән вёсен ашшә-амәшөсөн көсийсенчән 100-шер тенкә қаларса хума тивнә. Төпөр тёлөхөнчә клуб ертүсине – Я. гражданина – 1000 тенкөлөх штрафланә, ысрөмөшөнчә – сөрлөхи барта сұл ситменнисем пулнәшән кунта ёслөкөн Д.-на та 1000 тенкә административлә штраф панә. Тёлөхөсем вара сәксемпе сөс вёслөнмөсчә.

Апла сәмрәксене воспитани парас ыйту пурне те пырса тивнине манмалла мар.
Н. НИКОЛАЕВА.